

Дзюбкова, Т.П. Рэпрадуктыўныя ўстаноўкі студэнцкай моладзі ў кантэксце сучаснай дэмаграфічнай сітуацыі (на матэрыялах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта) / Т.П. Дзюбкова // Рэспубліка Беларусь. 20 год незалежнасці : зб. матэрыялаў Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 24-15 лістап. 2011 года / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў, Інстытут гісторыі акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь ; рэдкал. : А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск, 2012. – С. 231 –234.

Дзюбкова Т. П.

**РЭПРАДУКТЫЎНЫЯ ЎСТАНОЎКІ СТУДЭНЦКАЙ МОЛАДЗІ
Ў КАНТЭКСЦЕ СУЧАСНАЙ ДЭМАГРАФІЧНАЙ СІТУАЦЫІ
(на матэрыялах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта)**

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск

Уводзіны. Апошнія два дзесяцігоддзі характарызуюцца ў Рэспубліцы Беларусь складанай медыка-дэмаграфічнай сітуацыяй, адметнымі рысамі якой сталі высокія паказчыкі агульнай смяротнасці, спад нараджальнасці і, як следства, значнае скарачэнне колькасці насельніцтва краіны. На працягу адносна кароткага гістарычнага перыяду нараджальнасць напрыканцы 1995 г. у параўнанні з узроўнем 1955 г. знізілася ў 2,5 разы і склала 24,9 на 1000 насельніцтва. Наступнае дзесяцігоддзе паказчык нараджальнасці ўтрымліваўся прыкладна на адным і тым жа ўзроўні (8,9–9,9 праміле). Зваротная тэндэнцыя пачала праяўляцца толькі з 2007 г.: нараджальнасць стала павольна расці і ў 2010 г. паказчык дасягнуў 11,4 на 1000 насельніцтва. Але сумарны каэфіцыент нараджальнасці склаў толькі 1,49 у пераліку на адну жанчыну фертыльнага ўзросту, што адпавядае звужанаму ўзнаўленню і не забяспечвае нават простага замяшчэння пакаленняў. На сённяшні дзень стала тыповай беларуская сям'я, у якой нараджаецца і выхоўваецца толькі адно дзіця. Доля аднадзетных сем'яў перавысіла ў краіне 62,0%, у той час як сем'яў з траімі і болей дзецьмі налічваецца ў 10 разоў менш [1]. На фоне спаду нараджальнасці звяртае на сябе ўвагу высокая ўдзельная вага штучных перарыванняў цяжарнасці ў жанчын фертыльнага ўзросту. Найбольш высокія

ўзроўні абортаў рэгіструюцца ў краіне сярод жанчын 20–24 і 25–29 гадоў. Кожная шостая беларуска перарывае першую нежаданую цяжарнасць, а кожны дванаццаты аборт ажыццяўляецца ў маладой жанчыны ва ўзросце да 19 гадоў [2]. Негатыўны ўплыў на дзетародную функцыю аказвае таксама спажыванне жанчынай тытуню. Згодна з данымі Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь, у 2005 г. курцом была кожная пятая беларуска [3]. Праведзеныя ў апошнія гады сацыялагічныя апытанні сведчаць аб распаўсюджанасці курэння тытуню сярод студэнцкай моладзі [4].

Мэта працы – прадставіць характарыстыку рэпрадуктыўных устаноў студэнтаў класічнага ўніверсітэта ў залежнасці ад іх гендарнай прыналежнасці і курэння тытуню. Публікацыя адлюстроўвае вынікі навуковага даследавання, выкананага аўтарам на працягу 2005-2010 гадоў.

Матэрыялы і метады. Запланаваны аб'ём выбаркі склаў 1025 чалавек. Пры яе фарміраванні выкарастаны выпадковы беспяўторны адбор рэспандэнтаў. У сувязі з частковай адсутнасцю водгукаў (адмаўленне ад удзелу ў даследаванні, адсутнасць на момант апытання) фактычны аб'ём выбаркі склаў 875 рэспандэнтаў. Асноўныя дэтэрмінанты рэпрадуктыўных устаноў даследаваны ў дзвюх кагортах студэнтаў класічнага ўніверсітэта. У склад першай з іх увайшлі 526 юнакоў і дзяўчат з васьмі факультэтаў, якія навучаліся на розных спецыяльнасцях. Сярэдні ўзрост рэспандэнтаў склаў $20,24 \pm 0,67$ гадоў. Дзяўчат было 407 (77,38%), юнакоў – 119 (22,62%). Другая кагорта прадстаўлена толькі дзяўчатамі ($n = 275$), сярэдні ўзрост іх – $20,06 \pm 0,59$ гадоў. Для выяўлення асаблівасцей рэпрадуктыўных устаноў студэнтак – спажыўцоў тытуню гэтую кагорту падзялілі на дзве падгрупы. Асноўную падгрупу склалі 107 дзяўчат-курцоў, падгрупу параўнання – 168 равесніц, якія ніколі не спажывалі тытуню. Рэспандэнты абедзвюх падгруп былі супараўнальны па ўзросце, абранай спецыяльнасці і навучаліся на адных і тых жа факультэтах. З выбарачнай сукупнасці былі выключаны студэнткі, якія кінулі курыць ($n = 27$). Аналіз рэпрадуктыўных устаноў ажыццяўлялі па кожнай кагорце рэспандэнтаў асобна. Інструментам даследавання была

папярэдне апрабраваная ананімная анкета. Абавязковай умовай апытання была інфармаваная добраахвотная згода ўдзельнікаў даследавання. Студэнты былі папярэдне азнаёмлены з мэтай апытання і правіламі запаўнення анкеты. Кожнае пытанне анкеты патрабавала толькі аднаго адказу з прапанаваных варыянтаў (рэспандэнты выбіралі яго самастойна). Анкеты, якія не адпавядалі правілам запаўнення, былі выключаны з выбарчай сукупнасці (выбракоўка склала 8,5%). Агульная колькасць анкет, прыдатных да аналізу, склала 801 адзінку. Для статыстычнай апрацоўкі вынікаў даследавання выкарастаны стандартны пакет прыкладных камп'ютарных праграм Statistica (версія 6.0). Аналіз якасных прыкмет ажыццяўлялі шляхам разліку выбарчай долі і яе памылкі. Розніцу паміж групамі лічылі статыстычна значнай пры ўзроўні $P < 0,05$.

Вынікі і іх абмеркаванне. Праведзенае апытанне сведчыць аб тым, што рэспандэнты абодвух полаў аддаюць перавагу маладзетнай сям'і (табл.). Так, $83,21 \pm 1,89\%$ дзяўчат і $67,52 \pm 4,33\%$ юнакоў ($P < 0,001$) плануюць нараджэнне не больш дваіх дзяцей, што адпавядае толькі простаму замяшчэнню пакаленняў і з'яўляецца сур'ёзнай перашкодай на шляху выйсця краіны з дэмаграфічнага крызісу. Кожная пятая дзяўчына-студэнтка і кожны дзесяты юнак маюць наогул нізкі ўзровень патрэбы ў дзецях у сувязі з прыняццем за норму нараджэння ў сям'і толькі аднаго дзіцяці. Відавочнай з'яўляецца наяўнасць супярэчнасці паміж рэпрадуктыўнымі інтарэсамі сям'і і грамадства. Сучаснай сям'і дастаткова рэалізацыі патрэбы ў адным дзіцяці або дваіх дзецях, а грамадству для захавання генафонду нацыі і далейшага развіцця патрабуецца значная доля сем'яў з траімі і болей дзецьмі. Сярод прыхільнікаў нараджэння траіх і больш дзяцей пераважаюць прадстаўнікі мужчынскага полу ($32,48 \pm 4,33\%$ супраць $16,79 \pm 1,89\%$ дзяўчат, $P < 0,001$). Сярод асноўных матывацый нараджэння дзяцей у студэнтаў – будучых бацькоў дамініруюць псіхалагічныя фактары. Амаль палова дзяўчат атаясамлівае нараджэнне дзіцяці з рэалізацыяй патрэбы ў нападзенні ўласнага жыцця сэнсам. Трэць рэспандэнтаў абодвух палоў плануе

нарадженне і выхаванне дзіцяці з мэтай прадоўжыць свой род. Гэты стымул займае прыярытэтнае месца сярод іншых псіхалагічных матывацый нараджэння дзяцей у юнакоў і саступае толькі рэалізацыі патрэбы ў напаўненні жыцця сэнсам у дзяўчат. Абсалютная большасць студэнтаў класічнага ўніверсітэта ($93,35 \pm 1,09\%$) арыентавана на стварэнне традыцыйнай сям'і з афіцыйнай рэгістрацыяй шлюбу, найбольш прымальнай як з сацыяльна-эканамічнага, так і з маральна-псіхалагічнага пункту гледжання. Але частка рэспандэнтаў абодвух палоў, якія плануюць афіцыйную рэгістрацыю шлюбу, не выключае папярэдняга сужыцця. Доля дзяўчат, якія ўпэўнены ў неабходнасці юрыдычнай рэгістрацыі шлюбных адносін без папярэдняга сужыцця, у 1,6 разоў перавышае долю юнакоў ($54,79 \pm 2,47$ і $34,45 \pm 4,36\%$ адпаведна, $P < 0,001$). Амаль кожны дзесяты юнак-студэнт аддае перавагу сумеснаму жыццю без рэгістрацыі шлюбу. Фактар рэгістрацыі шлюбу іграе вызначальную ролю пры прыняцці рашэння аб захаванні або перарыванні першай незапланаванай цяжарнасці. Пры пазашлюбным зачацці ўзрастае доля юнакоў і дзяўчат, якія маюць устаноўку на перарыванне цяжарнасці ($22,81 \pm 1,83\%$ супраць $0,38 \pm 0,27\%$ на фоне шлюбу, $P < 0,001$). Крыху больш паловы рэспандэнтаў абодвух палоў ($53,33 \pm 2,21\%$) плануюць нараджэнне першага дзіцяці на працягу першых двух гадоў шлюбу, што адпавядае ідэальнай рэпрадуктыўнай устаноўцы. Пераважная большасць ($66,19 \pm 2,31\%$) студэнтаў – будучых бацькоў, якія жадаюць мець сям'ю з дваімі і болей дзецьмі, плануюць нараджэнне другога дзіцяці праз 2–4 гады пасля першынца. Адною з адметных рыс рэпрадуктыўных устаноў сучаснай студэнцкай моладзі з'яўляецца жаданне прадстаўнікоў жаночага полу адкласці нараджэнне дзяцей на больш позні ўзрост, што можа адлюстроўваць агульнасусветную тэндэнцыю пралангацыі тэрміну першых родаў.

Табліца – Асноўныя дэтэрмінанты рэпрадуктыўных устаноў студэнтаў класічнага ўніверсітэта ў залежнасці ад іх гендарнай прыналежнасці

Паказчык	Колькасць рэспандэнтаў ($n = 526$)			
	Дзяўчаты ($n = 407$)		Юнакі ($n = 119$)	
	абс.	$p \pm s_p, \%$	абс.	$p \pm s_p, \%$
Жаданне мець дзяцей	393	$96,56 \pm 0,90$	117	$98,32 \pm 1,18$
Характар узнáўлення:				
а) адно дзіця	78	$19,85 \pm 2,01^*$	12	$10,26 \pm 2,81$
б) адно дзіця—двое дзяцей	249	$63,36 \pm 2,43$	67	$57,26 \pm 4,57$
в) трое дзяцей	45	$11,45 \pm 1,60^*$	23	$19,66 \pm 3,67$
г) больш траіх дзяцей	21	$5,34 \pm 1,13^*$	15	$12,82 \pm 3,09$
Запланаваны тып стварэння сям'і:				
а) пазашлюбнае сужыццё	8	$1,97 \pm 0,69^*$	11	$9,24 \pm 2,65$
б) афіцыйны шлюб	223	$54,79 \pm 2,47^*$	41	$34,45 \pm 4,36$
в) пазашлюбнае сужыццё з наступнай рэгістрацыяй шлюбу	162	$39,80 \pm 2,43^*$	65	$54,62 \pm 4,56$
г) вагаюцца ў адказе	14	$3,44 \pm 0,90$	2	$1,68 \pm 1,18$
Меркаваны зыход першай цяжарнасці пры рэгістрацыі шлюбу:				
а) роды	375	$92,14 \pm 1,33$	114	$95,80 \pm 1,84$
б) штучнае перарыванне (аборт)	2	$0,49 \pm 0,35$	0	$0 \pm 3,13$
в) вагаюцца ў адказе ці зробіць выбар у залежнасці ад абставін	30	$7,37 \pm 1,30$	5	$4,20 \pm 1,84$
Меркаваны зыход першай цяжарнасці пры сужыцці:				
а) роды	254	$62,41 \pm 2,40^*$	56	$47,06 \pm 4,58$
б) штучнае перарыванне (аборт)	86	$21,13 \pm 2,02$	34	$28,57 \pm 4,14$
в) вагаюцца ў адказе ці зробіць выбар у залежнасці ад абставін	67	$16,46 \pm 1,84$	29	$24,36 \pm 3,93$
Плануемы тэрмін нараджэння жаданага першага дзіцяці:				
а) на працягу першага году шлюбу	112	$28,50 \pm 2,28$	40	$34,19 \pm 4,39$
б) на працягу першых двух гадоў шлюбу	204	$51,91 \pm 2,52$	69	$58,97 \pm 4,55$
в) праз два гады пасля рэгістрацыі шлюбу	77	$19,59 \pm 2,00^*$	8	$6,84 \pm 2,33$
Інтэргенератыўны інтэрвал:				
а) менш 2 гадоў	17	$5,40 \pm 1,27^*$	24	$22,86 \pm 4,10$
б) 2–4 гады	213	$67,62 \pm 2,64$	65	$61,90 \pm 4,74$
в) больш 4 гадоў	85	$26,98 \pm 2,50^*$	16	$15,24 \pm 3,51$

Заўвагі. * – Розніца паміж групамі статыстычна значная ($P < 0,05$). Паказчык дзетнасці і плануемы тэрмін нараджэння першыцца разлічаны ў працэнтах ад колькасці жадаючых мець дзяцей, інтэргенератыўны інтэрвал – ад колькасці жадаючых мець дваіх і болей дзяцей.

Доля студэнтак – спажыўцоў тытуню, якія жадаюць мець траіх і болей дзяцей, у 2 разы менш, чым іх равесніц-некурцоў ($13,59 \pm 3,38\%$ і

29,34 ± 3,52% адпаведна, $P < 0,002$). Больш паловы (60,75 ± 4,72%) студэнтак-курцоў аддаюць перавагу пазашлюбнаму сужыццю з наступнай юрыдычнай рэгістрацыяй адносін, што ў 2 разы перавышае долю іх равесніц, якія ніколі не спажывалі тытуню. Сярод студэнтак-курцоў 38,32 ± 4,70% з'яўляюцца прыхільнікамі перарывання першай незапланаванай цяжарнасці ў тым выпадку, калі адносіны з партнёрам афіцыйна не зарэгістраваны (супраць 11,90 ± 2,50% равесніц, якія не былі курцамі, $P < 0,001$).

Вывады

1. Абсалютная большасць студэнтаў класічнага ўніверсітэта мае ўстаноўку на стварэнне маладзетнай сям'і (1-2 дзяцей). Сярод прыхільнікаў сем'яў з траімі і болей дзецьмі пераважаюць прадстаўнікі мужчынскага полу.

2. Для сучаснай студэнцкай моладзі застаецца маральнай каштоўнасцю традыцыйны сацыяльны інстытут сям'і з афіцыйнай рэгістрацыяй шлюбу. Больш паловы студэнтаў – будучых бацькоў плануюць нараджэнне першага дзіцяці на працягу першых двух гадоў шлюбу.

3. Тып адносін паміж партнёрамі процілеглага полу (зарэгістраваны шлюб або пазашлюбнае сужыццё) іграе вызначальную ролю пры прыняцці рашэння аб захаванні (перарыванні) першай незапланаванай цяжарнасці. Пры пазашлюбным зачацці ўзрастае доля моладзі, якая мае ўстаноўку на аборт. Студэнткі-курцы псіхалагічна ў большай ступені гатовы да штучнага перарывання цяжарнасці, чым іх равесніцы, якія ніколі не спажывалі тытуню.

Спіс цытаваных крыніц

1. Национальная программа демографической безопасности Республики Беларусь на 2011-2015 годы : Указ Президента Респ. Беларусь, 11 авг. 2011 г., № 357 [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/knigi/zakon/pdf/nac_progr.pdf. – Дата доступа : 01.01.2012.

2. Здравоохранение в Республике Беларусь : офиц. стат. сб. за 2010 год. – Минск : ГУ РНМБ, 2011. – 308 с.

3. Пастоялко, Л.А. Некоторые проблемы здравоохранения Беларуси и расширение его социальной базы / Л.А. Пастоялко и др.] // Вопросы организации и информатизации здравоохранения. – 2005. – № 3. – С. 3–9.

4. Дзюбкова, Т.П. Праблема курэння тытуню і тытунёвай залежнасці сярод студэнцкай моладзі / Т.П. Дзюбкова // Адукацыя і выхаванне. – 2012. – № 3. – С. 36–43.